

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Con tutta forza/quasi niente

– en synnerligen ovanlig konsert

Lars Hallnäs: *När kungen kommer* (1983)

Jürg Frey: *Streichtrio* (1997)

La Monte Young: *arabic numeral* (1960)

Zoltán Jeney: *a leaf falls* (1975)

—paus—

Mats Persson: *Sans coût pour l'ours* (1991–92)

Björn Nilsson: *XXI hälsningar till La Monte Young* (efter Jürg Frey)

Terry Jennings: *String Quartet* (1960)

Zoltán Jeney: *impho 102/6* (1978)

B.A. Zimmermann: *Musique pour les soupers du Roi Ubu* slutet av finalen (1966)

Johan Bejke, Roger Carlsson, Jonas Larsson, Rasmus Osbeck,
Martin Ödlund – slagverk, Per Ivarsson – trumpet

Bozzinikvartetten: Clemens Merkel, Alissa Cheung – violin,
Stéphanie Bozzini – viola, Isabelle Bozzini – cello

Henrik Löwenmark, Björn Nilsson – piano

Söndag den 7 november 2021, kl. 15.00

Caroli församlingshem, Borås

När kungen kommer... för B-trumpet och fem virveltrummor (1983) är ett av de sista verk **Lars Hallnäs** (f.1950) komponerade före ett tioårigt kompositionsuppehåll. Han skriver: ”Tänk er följande situation: Kungen har just återvänt från ett av sina fälttåg i Europa. Ett fälttåg som slutat i total katastrof. Han är förvirrad, uppgiven och mycket trött. På sin väg hem mot Stockholm blir han tvungen att stanna vid en fästning för att överrätta den kungliga fanan till de sista resterna av ett regemente. Kungens fanfar spelas. De just från kriget hemvändande trumslagarpojkar utför sin uppgift ännu en gång med brutal effektivitet. För den lokale trumpetaren är denna höstkväll livets stora ögonblick. Men just då kan han inte längre hitta rätt bland alla de toner som han har att välja på. Översten svär, hustrun gråter, trumslagarpojkar minns sina döda kamrater, kungen sover.”

Om sin *Streichtrio* (1997) skriver **Jürg Frey** (f.1953): ”Jag ser stråcktrion som en del av mitt arbete med ’listor’, vilket inleddes mot slutet av 90-talet, när jag arbetade med listor som metod för att skriva ett stycke och sökte efter grundläggande möjligheter att organisera det musikaliska materialet. Det finns många stycken som skrivits med listor som grund (bredvid denna stråcktrio exempelvis den andra stråckkvartetten med en lista av mollackord, liksom textstycken som *Lovaty* och *Freichten* (båda 1996) men också *L’âme est sans retenue II* (1997–2000). Det gäller även samtliga stycken i verkserien *WEN* (1999–2004). I många stycken från denna tid utforskas de möjligheter som listorna erbjuder.”

Det uppstår därvid en fin, icke-retorisk kvalitet; musiken klingar närmast omärkligt in i världen. Musiken skapar ett rum, och stycket är nästan identiskt med den tid som förlöper i detta rum under ett framförande. Musiken utför inte någon rörelse och framställer inga känslor. Den är helt enkelt där och klangerna präglar genom sin närvaro ett rum för kontemplation.”

La Monte Youngs (f.1935) *arabic numeral* (1960) är utan tvekan det enskilda stycke som framförts flest gånger i Ny Musik, om än bara en gång tidigare i vad som väl brukar betraktas som originalversionen, d.v.s. med armbågarna på klaviaturen. Den fullständiga titeln är *arabic numeral (any integer) to H.F. (April 1960)* för ”piano(n), gong(ar) eller ensembler om minst 45 instrument med samma klang, eller kombinationer av ovanstående, eller orkester”, men stycket är lika känt under beteckningen *X for Henry Flynt*. Stycket föreskriver att en och samma klang skall upprepas utan

avsiktliga avvikelser. Upphovsmannen själv har framfört det genom att slå på dels en kontaktmikrofonförstärkt spann med spik, dels med träspade på en stekpanna. När och i vilken form uruppförandet skedde, är obekant, men pianovirtuosen David Tudors framförande i den seriella musikens högberg Darmstadt i september 1961 är legendariskt. Med en trumpinne slog han mer än 300 gånger på en tam som låg på golvet. Publiken var chockad, en konsternerad Pierre Boulez stod på en stol och såg ut att inte tro sina öron. (En inspelning finns nu, 60 år senare, på Youtube.) Brian Eno, skapare av bland annat s.k. ambient music och nog mest känd i popkretsar, berättar att *arabic numeral* var den allra första musik han spelade offentligt, 1967. Han har också betygat att "La Monte Young is the daddy of us all".

Om **Zoltán Jeney** (1943–2019) *something lost* för preparerat piano (1975) närmar sig tystnaden, man kan höra ett löv falla, strävar *a leaf falls* för förstärkt violin/viola och preparerat piano från samma år mot den fulla, oupphörliga klangen. Genom mikrofonen förstärks inte bara den spelade tonen utan också i vanliga fall obetydliga biljud, men framför allt hela spektret av övertoner, som om man så vill i någon mening kan sägas utgöra den egentliga kompositionen, men som också är den del som tonsättaren inte kan kontrollera. Parallellen till de tibetanska munkarnas långa, opolerade men övertonsskimrande bastoner ligger nära till hands. En i sanning mycket egenartad musik. *a leaf falls* bygger liksom flera jencyverk på en dikt av e.e. cummings (pianot spelar inledningsvis en "översättning" av texten inom parentes):

l(a	i	e(et
le	G	tl
af	ö	öv
fa	r	fa
	g	
	e	
	n	
ll	A	ll
	n	
	t	
s)	t	
one	n	e
l	n	r)
	s	
	g:	
	o	n
	n	
	s	
iness		samhet

För att presentera **Mats Persson** (f. 1943), lånar vi glatt en introduktion från ett annat årtusende: Han är, förutom att ha båda på pedalerna, känd för att ha ena foten i den seriella, välorganiserade rabatten och den andra i den till synes otuktade åker där slumpens skördar inhöstas. Så växer hans musik ofta i mötet mellan dessa motstridiga myllor, sannolikt så även *Sans coût pour l'ours* (1991–92) för slagverkare och pianist.

Nu, 30 år efter tillkomsten, skriver han:

1990 fick jag en beställning av Sveriges Radio på ett pianostycke, som skulle framföras under kommande säsong av den då unge Leif-Ove Andsnes – en klart lysande fixstjärna på pianisthimlen.

Beställningen resulterade så småningom i *Im Verborgenen. Ein Nachtstück*. Det blev ett långt och yvigt stycke, som Andsnes tyvärr aldrig spelade; kort efter det att jag levererat partituret fick jag ett brev från Andsnes' agent, som i vänliga men bestämda ordalag förklarade att hans guldkalv under inga omständigheter hade tid att studera in verket.

Vid tiden för kompositionsarbetet befann jag mig djupt försjunken i ett slags Schumannrus, så det föll sig helt naturligt att låta några takter ur *Kreisleriana* bilda utgångsmaterial för stycket. Schumanncitaten är alltså det som är förborgat och det som heller aldrig kommer upp till ytan.

Eftersom stycket är långt, vildvuxet och innehåller en förskräcklig massa noter bestämde jag mig för att – som när man reducerar en sås – koka ner det så att överflödigt vätska avdunstar och smakämnen koncentreras.

Resultatet blev *Nachklänge aus dem Verborgenen*, som jag uruppförde vid Ny Musiks 100:e konsert i Borås den 2 februari 1992. Vid samma konserttillfälle uruppfördes även *Sans coût pour l'ours/Cent coups pour l'ours* (Utan kostnad för björnen resp. Hundra slag för björnen) för slagverkare och pianist.

Pianostämman här består av *Nachklänge aus dem Verborgenen*, men pianisten spelar stycket helt stumt samtidigt som slagverkaren med de hundra slagen frambesvärjer – på ett närapå rituellt sätt – efterklanger ur det fördolda.

Vad som här kallats *XXIV hälsningar till La Monte Young* (efter Jürg Frey) är naturligtvis inget annat än ytterligare en variant av *arabic numeral*. Denna gång med ordagrant citat (alltså även inklusive antalet repetitioner) ur Jürg Freys *Landschaft mit Wörtern (10)* för stråkkvartett och talröst (2011).

Terry Jennings föddes 1940 i Kalifornien och intresserade sig tidigt för musik. Vid tolv års ålder studerade han John Cages *Sonatas and Interludes* för preparerat piano. Han lärde känna La Monte Young i high school 1953. Vid 14 års ålder började han studera saxofon vid musikkonservatoriet i Los Angeles. Han studerade komposition för såväl den fem år äldre La Monte Young som Robert Erickson och Leonard Stein. Mot slutet av 50-talet utvecklades hans kompositioner i riktning mot modala improvisationer.

”Terry Jennings var den förste som uppskattade mina långa, uthållna toner”, berättar La Monte Young, och verklig uppmärksamhet väckte Jennings när han började komponera med just Youngs tidiga verk som utgångspunkt. Jennings *Piano Piece* och *String Quartet* (båda 1960) publicerades av Young i en antologi 1963, vilket ledde till framföranden i England av bland andra Cornelius Cardew och John Tilbury. Tillsammans med Young och Terry Riley var Jennings inblandad i den tidigaste utvecklingen av droninspirerad, modal, repetitiv musik. Jennings har haft avgörande betydelse för tonsättare som Harold Budd, Peter Garland och Howard Skempton.

Jennings’ rykte som kompositör vilar i själva verket på några få verk – förutom den stråkkvartett som här framförs bara en handfull pianostycken och *Piece for Strings* (1960). Samtliga dessa verk är mycket lågmälda, ibland till och med extremt lågmälda. Mot slutet av sitt liv komponerade Jennings i neo-romantisk stil. Han avled i San Pablo, Kalifornien, 1981.

Jennings entrébiljett till New York blev den första av de legendariska konserter som La Monte Young anordnade på Yoko Onos loft 1960. Vid detta tillfälle presenterades en inspelning av *String Quartet*. Det första live-framförandet i New York fick vänta till 1989, då en konsert hölls till tonsättarens minne. I mars 2006 framfördes kvartetten för första gången i Kalifornien. Från detta tillfälle berättar Jerry Zinser (Sequenza21.com):

”Stråkkvartetten är karg, närmast religiös in sin fokusering på en serie enskilda klanger. Partituret till detta verk om 28 minuter ryms på ett enda notblad. Varje spelare har kanske 30 klanger att spela under den tiden, klanger som dynamiskt sträcker sig mellan *pp* och *ppppp*. Varje ton och varje tystnad (...) har en tidsangivelse, och musikerna använder tidtagarur för att mäta ut såväl toner som pauser. Utmaningen för musikerna är att framställa en alldeles ren ton, utan vibrato, att tydligt skilja de dynamiska nivåerna åt, samt att börja och sluta en ton exakt samtidigt i de fall Jennings föreskriver ackord istället för enskilda toner.

Publiken (...) var uppmärksam och tyst, men reaktionen när kvartetten var till ända tydde på att de flesta var oförberedda på stycket, även om de hade läst och tänkt igenom vad som stod i programbladet. (...) Vi är helt enkelt inte vana att höra så avskalad musik, att höra så isolerade klanger. Men jag själv var förberedd och lyckades kliva in i det rum denna musik skapar, så att stycket i själva verket tycktes kortare än sina 28 minuter. Om jag hade varit oförberedd, då hade frågorna lätt hopat sig: 'Vad är det som händer? Vad är det jag missar?'. Några i publiken kom inte tillbaka efter den följande pausen."

1978 komponerade **Zoltán Jeney** två verk för sex slagverkare, båda lika märkliga: den närmare halvtimmeslånga, gravitetiska "klangceremonin" *pontpoint*, en musikalisk rit, om något, och så dess direkta motsats, den framrusande, ringande *impho 102/6* för crotaler. Även här ligger för övrigt associationer till asiatisk övertonsrikedom nära.

Impho 102/6 var telexadressen till Imperial Hotel i Tokyo där Jeney's gode vän, pianisten Zoltán Kocsis, befann sig. Han ombads köpa med sig japanska metallskålar hem till just *pontpoint*. Deras telexkonversation har sedan direktöversatts i toner. Första delen är således Jeney's telex, medan den avslutande, rytmiskt unisona, är Kocsis' svar. Stycket skall inte spelas *con tutta forza*, men väl *più forte possibile* – alltså i praktiken samma sak.

Mycket talar för att **Bernd Alois Zimmermann** (1918–1970) är 60-talets störste tonsättare. Han komponerade då det ena verket allvarligare, mer gripande och djuplodande än det andra. Allvarligt, men ändå med mycket glimt i ögat, är också *Musique pour les soupers du Roi Ubu* (1966), som tonsättaren kallar en "ballet noir". Stora delar av detta verk består av citat, det rör sig alltså om ett collage. Här framförs bara slutet på finalen (i en mycket lätt förändrad instrumentation). Således hör vi ett extrakt ur Berlioz' *Symphonie Fantastique* i de envetet hackande pukorna, medan det halsstarrigt hamrade pianoackordet är taget från *Klavierstück IX* av Zimmermanns store antagonist, Karlheinz Stockhausen. Och spelanvisningen lyder: *con tutta la forza!*